

Διόρθωση: Μάκης Πέτσας
Σελιδοποίηση: Μαρίνα Μπίτσικα
Εξώφυλλο: MOTIBO ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

© Copyright 2024 εκδόσεις Τόπος
& Πέτρος Κόκκαλης – Ξενοφών Κοντιάδης
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

ISBN 978-960-499-487-8

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύονται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Τόπος
Μεθώνης 71Α, 10683, Αθήνα
Τηλ.: +30 210 8222835
Επικοινωνία: info@motibo.com

Κεντρική διάθεση
Ζωσιμάδων 6, 10683, Αθήνα
Τηλ.: +30 210 3221580
Επικοινωνία: bookstore@motibo.com

www.toposbooks.gr

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΚΚΑΛΗΣ – ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙΓΕΤΑΙ
Αλλάξτε το σύστημα, όχι το κλίμα!

Περιεχόμενα

Προλεγόμενα

Ο κόσμος μπροστά στην κλιματική αλλαγή.....	15
---	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η αποκάλυψη της αλήθειας

1. Σιωπηλή Άνοιξη.....	27
2. Πού βρισκόμαστε σήμερα;.....	31
3. Προβλέψεις και σενάρια.....	36
4. Οι επιπτώσεις στην Ελλάδα.....	40
5. Ποιος ευθύνεται για την κλιματική αλλαγή;.....	46
6. Οι νέοι χάρτες του κόσμου.....	51
7. Λίγη ιστορία του οικολογικού κινήματος.....	57
8. Υπερβαίνοντας την ενεργειακή κρίση.....	64
9. Ανάπτυξη πέρα από το ΑΕΠ.....	69
10. Ένα βίαιο ξύπνημα.....	75

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Δεσμεύσεις, στόχοι και γεωπολιτικές συγκρούσεις

1. Βήματα διεθνούς συνεργασίας.....	83
2. Η ιστορική Συμφωνία των Παρισίων.....	89
3. Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης: Μια εφικτή ουτοπία.....	94
4. Βιώσιμη ανάπτυξη στο Σύνταγμα.....	103

5. Τα δικαιώματα των ζώων.....	109
6. Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.....	113
7. Πράσινη μετάβαση μετά την πανδημία.....	122
8. Η Πράσινη Συμφωνία και ο πόλεμος στην Ουκρανία.....	126
9. Ποια Ευρώπη μπροστά στην κλιματική κρίση;.....	132
10. Κλιματική αλλαγή και δίκαιη παγκοσμιοποίηση.....	137

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ
Πράσινες πολιτικές

1. Από την ιδέα της προόδου στην πράσινη μετάβαση.....	143
2. Σύγκρουση με αφορμή τον Κανονισμό για την Αποκατάσταση της Φύσης.....	147
3. Επισιτιστική ασφάλεια: Χωρίς τη φύση δεν θα έχουμε τροφή.....	159
4: Ήλιος, αέρας, νερό: Το ρεαλιστικό κοίτασμα της Ελλάδας.....	165
5. Η μάχη για βιώσιμες πόλεις.....	170
6. Υγειονομικές βόμβες: Ατμοσφαιρική και πλαστική ρύπανση.....	182
7. Απολιγνιτοποίηση για καλύτερη ποιότητα ζωής.....	187
8. Η ψηφιοποίηση της γεωργίας.....	190
9. Σχέδιο για τις πυρκαγιές μπροστά στην κλιματική κρίση.....	196
10. Από το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα στο Ταμείο Απωλειών και Ζημιών.....	203

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ
Προς ένα δίκαιο πράσινο συμβόλαιο

1. Υπεράσπιση της δημοκρατίας και κλιματική αλλαγή.....	209
2. Το κράτος της κλιματικής μετάβασης.....	218
3. Βιώσιμη ανάπτυξη και καλή νομοθέτηση.....	224
4. Κλιματική αλλαγή και νέες ανισότητες.....	228
5. Για την πραγματική ισότητα των φύλων.....	232
6. Κοινωνικοί κίνδυνοι και κλιματική κρίση.....	236
7. Προστασία των δικαιωμάτων στην κλιματική μετάβαση.....	242
8. Δημόσια Υγεία μπροστά στην κλιματική αλλαγή.....	247
9. Κλιματικοί πρόσφυγες.....	251
10. Βασικό εισόδημα για όλους.....	260

Επιλεγόμενα

Δίκαιη πράσινη μετάβαση ή βαρβαρότητα;.....	265
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	271
Ευχαριστίες.....	275

Προλεγόμενα

Ο κόσμος μπροστά στην κλιματική αλλαγή

Ερχόμαστε όλοι αντιμέτωποι με το εξής ερώτημα:
Θα συνεχίσουμε να καλλιεργούμε όνειρα διαφυγής
ή θα αναζητήσουμε μια κατοικήσιμη επικράτεια για εμάς
και τα παιδιά μας; Είτε θα αρνηθούμε την ύπαρξη
του προβλήματος είτε θα προσπαθήσουμε
να προσεδαφιστούμε.

Bruno Latour, *Πού θα προσγειωθούμε;*, 2019

Το 2023 ΗΤΑΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ μια αποκαλυπτική χρονιά. Αποκαλυπτική, καταρχάς, με την έννοια ότι μετά από όσα έγιναν, δεν μπορεί κανείς πλέον να προσποιείται ότι όλα βαίνουν καλώς, ότι τίποτα δεν έχει αλλάξει σε σχέση με το παρελθόν, ότι τα πράγματα είναι υπό έλεγχο. Άρα, αποκαλυπτική υπό την έννοια ότι φανερώθηκαν κάποιες αλήθειες που πολλοί είχαμε απωθήσει στο υποσυνείδητό μας, ελπίζοντας ότι δεν αφορούν εμάς τους ίδιους αλλά κάποιους άλλους, κάπου μακριά.

Ήταν όμως, επίσης, μια χρονιά αποκαλυπτική κατά την έννοια της Αποκάλυψης, που παραπέμπει σε μείζονες καταστροφές και ταυτόχρονα μας επιτρέπει αφενός να αποκτήσουμε μια συνεκτική θέαση της εξέλιξης του κόσμου και αφετέρου να διαχειριστούμε το τραύμα, τη θλίψη για έναν κόσμο που χάνεται και την προσδοκία για όσα πρέπει να γίνουν ώστε να μην χαθεί ό,τι έχει απομείνει.

Δεν χρειάζονται πολλές λέξεις για να περιγραφεί η Αποκάλυψη του 2023. Τον Ιούλιο ο καύσωνας «Κλέων» κράτησε δεκαπέντε μέρες, από τις 12 μέχρι τις 26 του μηνός. Σύμφωνα με το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, ήταν ο μεγαλύτερος σε διάρκεια καύσωνας που έχει καταγραφεί στην Ελλάδα, με πιο θερμή ημέρα την 23η Ιουλίου, όταν ο μέσος όρος της θερμοκρασίας στη χώρα υπερέβη τους 40 βαθμούς. Δεν πρόκειται για ένα μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά για την αποκορύφωση μιας συνθήκης που αφορά ολόκληρο τον πλανήτη: Το 2023 ήταν η θερμότερη χρονιά από τότε που καταγράφεται επίσημα η θερμοκρασία, εδώ και δύο αιώνες.

Οι καύσωνες συνοδεύτηκαν από τις καταστροφικές πυρκαγιές. Ολόκληρο το καλοκαίρι τα μηνύματα από το 112 ηχοούσαν καθημερινά και η Πυροσβεστική επιχειρούσε όλο το 24ωρο. Σύμφωνα με το Εθνικό Παρατηρητήριο Δασικών Πυρκαγιών, κάπκαν συνολικά περισσότερα από 1,8 εκατομμύρια στρέμματα, από τα οποία 1,2 εκατομμύρια τον Αύγουστο. Η πυρκαγιά στο σπάνιας ομορφιάς δάσος της Δαδιάς, όπου διαβιούσαν μοναδικά αρπακτικά πτηνά, προκάλεσε ολοκληρωτική και μη επανορθώσιμη καταστροφή. Μόνο στον Έβρο κάπκαν 950.000 στρέμματα. Δασικές και αγροτικές εκτάσεις σε Ρόδο, Κέρκυρα, Μαγνησία, Εύβοια και αλλού υπέστησαν τεράστιες καταστροφές. Στην Πάρνηθα οι πυρκαγιές σε εκτάσεις που είχαν πρόσφατα αναδασωθεί συνεπάγονται ανεπανόρθωτη καταστροφή, αποκλείοντας την αναγέννηση του δάσους και πλέον αφήνοντας άθικτο μόλις το ένα τρίτο των εκτάσεων όπου ζούσαν μέχρι πριν από λίγα χρόνια έλατα και πεύκα. Οι πυρκαγιές άφησαν πίσω τους 28 νεκρούς, ανάμεσά τους δύο πιλότους της Πολεμικής Αεροπορίας που επιχειρούσαν στην Κάρυστο. Χιλιάδες κάτοικοι και επισκέπτες απομακρύνθηκαν, το κόστος των καταστροφών είναι τεράστιο.

Ακολούθησαν τον Σεπτέμβριο οι πλημμύρες, λίγες ημέρες μετά τις πυρκαγιές. Από τις 4 μέχρι τις 12 Σεπτεμβρίου το

κύμα κακοκαιρίας «Daniel» προκάλεσε τον θάνατο 17 ανθρώπων και 250.000 ζώων, καταστρέφοντας υποδομές, το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, επιχειρήσεις, σπίτια και καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Οι υλικές ζημιές είναι ανυπολόγιστες. Χιλιάδες κάτοικοι έμειναν για εβδομάδες χωρίς νερό, ρεύμα και πρόσβαση σε τρόφιμα και βασικά είδη υγιεινής. Ολόκληρα χωριά βούλιαξαν στη λάσπη. Μόνο στην ευρύτερη περιοχή της Καρδίτσας, περισσότερα από 700.000 στρέμματα καλλιεργήσιμων εκτάσεων βρέθηκαν κάτω από τόνους νερού και πετρελαίου. Η επιδημιολογική κρίση που ακολούθησε προκάλεσε εκατοντάδες κρούσματα λοιμώξεων. Η έναρξη της σχολικής χρονιάς αναβλήθηκε για χιλιάδες παιδιά.

Τα ερωτήματα είναι αμείλικτα. Τι σημαίνει ότι στον Βόλο έβρεξε τον Σεπτέμβριο του 2023 εκατό φορές περισσότερο από το κανονικό, όσο περίπου έβρεξε συνολικά στην Αθήνα σε δύομισι χρόνια; Πόσες καταστροφές θα προκαλούσαν αν αντίστοιχες ποσότητες βροχής έπληπταν μια πόλη εκατομμυρίων κατοίκων, όπως η Αθήνα; Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις για την αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα; Γιατί το 2023 ήταν η χειρότερη χρονιά όλων των εποχών για τους ελαιοπαραγωγούς, καθώς μειώθηκε η παραγωγή λαδιού κατά 70% σε σχέση με τις περασμένες χρονιές, όπως συνέβη και στα οινοστάφυλα και τους ξηρούς καρπούς κατά 50%; Γιατί το 23,6% των Ελλήνων αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, δηλαδή περισσότερο από το ένα τέταρτο του πληθυσμού, με την Ελλάδα να έχει τα πρωτεία ανάμεσα στα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Τίποτα από όσα έγιναν δεν είναι τυχαίο, ένα αποσπασματικό πλέγμα συμβάντων που ίσως να βρούμε μπροστά μας ξανά μετά από εκατό χρόνια, όπως υποστήριξαν με επικίνδυνη ελαφρότητα κάποιοι κυβερνητικοί αξιωματούχοι. Συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο: Η Ελλάδα, όπως και ολόκληρος ο πλανήτης, βρίσκεται

αντιμέτωπη με την κλιματική αλλαγή, δηλαδή τη μεταβολή των μετεωρολογικών συνθηκών σε μεγάλη χρονική κλίμακα. Δεν πρόκειται για μια θεόσταλη τιμωρία, αλλά για τις συνέπειες ανθρώπινων πράξεων και παραλείψεων επί πολλές δεκαετίες.

Το 2023 ήταν, λοιπόν, η θερμότερη χρονιά στην Ιστορία. Όμως, σοβαρές επιστημονικές μελέτες επιβεβαιώνουν ότι μάλλον θα καταγραφεί ως η ψυχρότερη σε σύγκριση με όσες ακολουθήσουν. Τα ακραία μετεωρολογικά φαινόμενα και οι επιπτώσεις τους θα ενταθούν το 2024 και τα επόμενα χρόνια. Για την Ελλάδα αυτό σημαίνει ότι τουλάχιστον το ένα τρίτο της επικράτειάς της απειλείται από ερημοποίηση. Μπροστά σε αυτόν τον κίνδυνο η χώρα μας παραμένει ανοχύρωτη. Υποδομές, δημόσιες υπηρεσίες, ο μηχανισμός πολιτικής προστασίας, τα σχέδια πρόληψης και αντιμετώπισης πυρκαγιών και πλημμυρών, το σύστημα υγείας είναι ανέτοιμα για τις νέες κλιματικές συνθήκες.

Όμως, το 2023 ήταν επίσης η πιο φονική χρονιά του 21ου αιώνα σε ολόκληρο τον κόσμο, σύμφωνα με την «Emergency Events Database» του Καθολικού Πανεπιστημίου της Λουβέν, με περισσότερους από 250 νεκρούς από πυρκαγιές. Συνολικά, καταστράφηκαν περίπου 4 δισεκατομμύρια στρέμματα δασικών εκτάσεων, προκαλώντας την έκλυση στην ατμόσφαιρα 6,5 δισεκατομμυρίων τόνων διοξειδίου του άνθρακα, εξαιτίας της ξηρασίας και των υψηλών θερμοκρασιών, που οφείλονται στην κλιματική αλλαγή. Η κατάσβεση των πυρκαγιών κρίνεται από ειδικούς επιστήμονες ως ένας άνισος αγώνας, επισημαίνοντας ότι η μάχη πρέπει πλέον να δοθεί στην πρόληψη. Οι εκπομπές παθογόνων σωματιδίων από τις πυρκαγιές μεταβάλλουν την ποιότητα του αέρα σε αποστάσεις εκατοντάδων χιλιομέτρων, με άμεσο υγειονομικό αντίκτυπο.

Η κλιματική αλλαγή είναι ο ελέφαντας στο δωμάτιο. Ορισμένοι κάνουν πως δεν τον βλέπουν, εθελουφυλώντας ως προς τα

αίτια και τις επιπτώσεις της. Κάποιοι άλλοι την επικαλούνται προκειμένου να αποσείσουν από πάνω τους τις ευθύνες για τις καταστροφές που προκαλούνται. Πρόκειται για ευθύνες πολιτικές, αλλά ενίοτε και ποινικές, για ευθύνες που αφορούν παραλείψεις ως προς την πρόληψη των καταστροφών αλλά και την αντιμετώπισή τους, κυβερνητικές επιλογές που αφήνουν ακάλυπτους τους κατοίκους της χώρας, ιδίως εκείνους που δεν έχουν τα υλικά μέσα να προστατεύσουν τη ζωή, την υγεία και την περιουσία τους, αλλά όχι μόνον αυτούς.

Ζούμε σε μια χώρα όπου έχουμε συνθίσει με μια δυνατή βροχόπτωση να πλημμυρίζουν οι δρόμοι, όπου οι χιονοπτώσεις προκαλούν την ακινησία εκατοντάδων οχημάτων σε κεντρικούς δρόμους επί ώρες, όπου απουσιάζει μια σοβαρή στρατηγική πολιτικής προστασίας, οι κρατικές υπηρεσίες αποδίδουν η μια στην άλλη την αρμοδιότητα και την ευθύνη για πρόληψη και καταστολή, η κρατική μέριμνα για το περιβάλλον είναι υποτονική και η περιβαλλοντική συνείδηση εξαιρετικά ελαστική. Όμως, μπροστά στις κοσμογονικές αλλαγές που συμβαίνουν στον πλανήτη και επηρεάζουν άμεσα και καταλυτικά την Ελλάδα, οφείλουμε να κάνουμε μια μικρή παύση από τις καθημερινές μας δραστηριότητες και να αφιερώσουμε λίγα λεπτά για να αναστοχαστούμε πού οδηγούμαστε ως κοινωνία και καθεμία/καθένας από εμάς ως μέλη της. Να δούμε την αλήθεια κατάματα και να πάρουμε τις ζωές μας στα χέρια μας, πριν να είναι πολύ αργά. Να αντιληφθούμε ότι η οικολογική κρίση συναρτάται άμεσα με τους υλικούς όρους διαβίωσής μας, την ατομική και συλλογική ευημερία. Να συνειδητοποιήσουμε ότι εδώ παίζονται κυριολεκτικά οι ζωές μας και των παιδιών μας.

Το μέλλον δεν είναι προδιαγεγραμμένο. Εξαρτάται από εμάς αν θα σταματήσει η καταστροφή ή θα οδηγηθεί ο πλανήτης και η χώρα μας σε ερημοποίηση, αν η κλιματική αλλαγή θα

προκαλέσει χιλιάδες θανάτους, απώλεια περιουσιών, πρωτοφανείς προσφυγικές ροές ή θα επιτευχθεί η διαχείριση των επιπτώσεών της από ένα αποτελεσματικό κράτος και μια συνειδητοποιημένη κοινωνία ενεργών πολιτών. Η κλιματική κρίση απαιτεί άμεσες και βαθιές αλλαγές, με βάση σχέσεις εμπιστοσύνης, σεβασμού και αλληλεγγύης που θα αναπτυχθούν σε πλανητικό επίπεδο, αλλά και στο εσωτερικό κάθε κοινωνίας.

Η περιβαλλοντική και κλιματική κατάρρευση, οι ανισότητες, η ενεργειακή φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορούν να αντιμετωπιστούν με διαρθρωτικές παρεμβάσεις που χρειάζονται χρόνο, όμως ο χρόνος τελειώνει. Ζητούμενο είναι η μετάβαση σε μία βιώσιμη οικονομία μηδενικών ρύπων, η αποτροπή της επισιτιστικής κρίσης, η κλιματική δικαιοσύνη και η άμβλυση των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης για τους κοινωνικά πιο αδύναμους. Μόνο μεγάλες συλλογικές αποφάσεις με βάση ένα συνεκτικό σχέδιο μπορούν να επιταχύνουν τις αλλαγές, χωρίς να απειληθεί η δημοκρατία, τα δικαιώματα και η ασφάλειά μας.

Σε αυτό το σύντομο βιβλίο προσπαθήσαμε να συμπυκνώσουμε με εύληπτο τρόπο μια σύνθετη επιστημονική και πολιτική συζήτηση για την κλιματική αλλαγή, τις επιμέρους εκφάνσεις της, τα εργαλεία διαχείρισής της, τις πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις της, τους εναλλακτικούς δρόμους για την αντιμετώπισή της, τις κατευθύνσεις και τις προτάσεις μας για τις αναγκαίες αλλαγές. Η κλιματική αλλαγή είναι μια αναπότρεπτη πραγματικότητα. Δεν ήρθε μόνη της ούτε θα εξαφανιστεί ως δια μαγείας. Θα μείνει εδώ και θα επιδεινωθεί τα επόμενα χρόνια. Είναι η στιγμή να αναλάβουμε όλοι τις ευθύνες που μας αναλογούν.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος αναλύεται η πραγματικότητα της κλιματικής αλλαγής. Πού

βρισκόμαστε σήμερα; Πώς εξελίσσεται η μάχη απέναντι στο φαινόμενο του θερμοκηπίου; Ποιες πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις αντιμάχονται και τι προτείνουν για τον τρόπο που πρέπει να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή; Ποιες είναι οι απειλές για την Ελλάδα και την Ευρώπη; Ποια είναι τα όρια της ανάπτυξης και ποιες εναλλακτικές υπάρχουν; Είναι εφικτό να απομακρυνθούν οι οικονομίες από τα ορυκτά καύσιμα και να διασφαλιστεί ασφαλής, φτηνή και καθαρή ενέργεια; Ποια είναι η ευθύνη των λαών και των κρατών;

Το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στις θεσμικές παρεμβάσεις που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια για να σταματήσει η ξέφρενη πορεία προς την υπερθέρμανση του πλανήτη και να περιοριστούν οι επιπτώσεις της μεταβολής των μετεωρολογικών συνθηκών. Πρόκειται για διεθνείς δεσμεύσεις και στόχους σε παγκόσμιο επίπεδο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που αποσκοπούν στην ομαλή μετάβαση προς μια Ευρώπη με κλιματική ουδετερότητα μέχρι το 2050, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι κανένας δεν θα μείνει πίσω σε αυτή τη διαδρομή. Η ιστορική Συμφωνία των Παρισίων και οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ που υιοθετήθηκαν το 2015, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία το 2020 και ο Κανονισμός για την Αποκατάσταση της Φύσης το 2023 είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί σε αυτή τη διαδρομή. Επίσης, αναλύονται σε αδρές γραμμές οι πολιτικές και γεωστρατηγικές συγκρούσεις που επικαθορίζουν την πορεία της κλιματικής μετάβασης.

Στο τρίτο μέρος παρουσιάζονται ορισμένες βασικές δημόσιες πολιτικές που άπτονται ευθέως της κλιματικής αλλαγής και κρίνουμε αναγκαίες για να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Είναι προφανές ότι οι υποδομές, οι κυβερνητικές λειτουργίες, η δημόσια διοίκηση, το σύστημα υγείας, η πολιτική προστασία, η μεταναστευτική πολιτική, το σύστημα κοινωνικής προστασίας και οι πολιτικές

απασχόλησης, το σύνολο σχεδόν των κρατικών θεσμών, είναι σήμερα ανέτοιμα να υποδεχθούν τα ακραία κλιματικά φαινόμενα, που ήδη έχουν κάνει με δραματικό τρόπο την εμφάνισή τους στην Ελλάδα. Δεν πρόκειται για μια ακόμη επικουρική παρέμβαση που οφείλουν να λάβουν υπόψη τους οι κρατικές εξουσίες, όπως προσλαμβάνεται παραδοσιακά η λεγόμενη «περιβαλλοντική πολιτική» από τα κατεστημένα πολιτικά κόμματα και τις ελληνικές κυβερνήσεις, αλλά για μια νέα αντίληψη συνολικής αναδιοργάνωσης της πολιτείας, που επικαθορίζει όλες τις επιμέρους κρατικές λειτουργίες και πολιτικές.

Αυτή η κλιματική διάσταση δεν αποτυπώνεται στο πρόγραμμα κανενός πολιτικού κόμματος, όπου διάσπαρτα και αποσπασματικά προστίθεται μια «πράσινη πινελιά» δίπλα στις τρέχουσες θέσεις και προτάσεις τους. Όμως, αυτή η νέα κλιματική προσέγγιση πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις κρατικές λειτουργίες και να εμπλουτίσει όλες τις επιμέρους δημόσιες πολιτικές προκειμένου να έχει απτά αποτελέσματα. Δίκαιο πράσινο συμβόλαιο δεν σημαίνει μόνο πρόληψη και αντιμετώπιση των καταστροφών που προκαλεί η κλιματική αλλαγή, αλλά ταυτόχρονα μετάβαση σε μια πιο δίκαιη κοινωνία, χωρίς αποκλεισμούς, με διασφάλιση βασικών κοινωνικών αγαθών για όλους. Σε αυτή τη συνθήκη είναι αφιερωμένο το τέταρτο μέρος του βιβλίου, με συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής, δίχως πάντως να επιδιώκουμε να αναπτύξουμε στο πλαίσιο ενός σύντομου βιβλίου όλο το εύρος των αναγκαίων μέτρων.

Καμία από τις προτάσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής δεν είναι πολιτικά ουδέτερη. Υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις για τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, για τη διαχείριση των κλιματικών προσφυγικών ροών, για το οργανωτικό πλαίσιο διασφάλισης των υδάτινων πόρων, για το εύρος του ρόλου του κράτους κατά την κλιματική μετάβαση, για τη δημιουργία βιώσιμων

πόλεων, για την προστασία των πιο ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, για τις αναγκαίες παρεμβάσεις στο φορολογικό σύστημα, στις μεταφορές και στον τουρισμό.

Πίσω από αυτές τις διαφορετικές πολιτικές αντιλήψεις και προτάσεις βρίσκονται διαφορετικές κοσμοθεωρίες και αξιακές προτεραιότητες, ένας μεγάλος θεωρητικός διάλογος τον οποίο επίσης επιχειρούμε να σκιαγραφήσουμε συνοπτικά στο βιβλίο, ώστε καθεμία και καθένας να μπορεί να προσανατολιστεί και να σχηματίσει προσωπική άποψη σχετικά με όσα κρύβονται πίσω από τις διαφορετικές προσλήψεις της πραγματικότητας και τα πολιτικά προγράμματα που προβάλλονται. Η προσαρμογή του κράτους και της οικονομίας μπροστά στην κλιματική αλλαγή μπορεί να ακολουθήσει ποικίλες εκδοχές, ριζοσπαστικές ή πιο μετριοπαθείς, με έμφαση στη σημασία του ενεργού πολίτη και της αλληλεγγύης ή με ένα πιο τεχνοκρατικό και συγκεντρωτικό μοντέλο μετάβασης. Κρίσιμο είναι να καθίστανται διαυγή τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα και οι λανθάνουσες επιλογές πίσω από τον προγραμματικό λόγο κάθε πολιτικής πρότασης.

Γιατί είναι αναγκαία η εφαρμογή ενός δίκαιου πράσινου συμβολαίου για τη βιωσιμότητα της Ελλάδας, της Ευρώπης και του πλανήτη; Τι σημαίνει δίκαιη κλιματική μετάβαση; Αποτελεί έργο των τεχνοκρατών και κάποιων πολιτικών ελίτ να αποφασίσουν πώς θα διεξαχθεί η μάχη απέναντι στην κλιματική κατάρρευση ή τον πρώτο και τελευταίο λόγο πρέπει να τον έχουν οι πολίτες; Ποια είναι τα όρια της ευρωπαϊκής και της διεθνούς συνεργασίας για το κλίμα και ποιος ο ρόλος των εθνικών κρατών; Πώς θα αποφευχθεί η διολίσθηση σε μία συνθήκη βαρβαρότητας, αν η κλιματική κατάρρευση προκαλέσει πολέμους για την τροφή και το νερό; Τι σημαίνει το σύνθημα των νέων «Αλλάξτε το σύστημα, όχι το κλίμα»;

Η εποχή της αμέριμνης εναλλαγής των εποχών, χωρίς ακραία καιρικά φαινόμενα, χωρίς επώδυνες εκπλήξεις, έχει

δυστυχώς παρέλθει οριστικά και για την Ελλάδα. Αυτό που διακυβεύεται δεν είναι μόνο η ευμάρεια, η ευημερία του πληθυσμού και των επόμενων γενεών, αλλά η ίδια μας η επιβίωση. Ήρθε, λοιπόν, η ώρα να προσεδαφιστούμε, να κατανοήσουμε πού ακριβώς βρισκόμαστε σήμερα, ποια είναι τα αίτια και οι κίνδυνοι, ως πρώτο βήμα για να αλλάξουμε αυτή την καταστροφική πορεία. Απέναντι σε υπαρξιακής υφής διλήμματα οφείλουμε να είμαστε υποψιασμένοι και αποφασισμένοι επειδή, με τα λόγια του ποιητή, τα χρόνια που έρχονται θα έχουν πολλή ξηρασία.

Αυτό που απουσιάζει σήμερα από την Ελλάδα είναι ένα μακρόπνοο σχέδιο για τη μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία, με λιγότερες ανισότητες, αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης για όλους, ασφάλεια, προσιτές πόλεις που να εγγυώνται ποιότητα ζωής και ευνομούμενο κράτος που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Απέναντι στην Ελλάδα των μειωμένων προσδοκιών, των διευρυνόμενων ανισοτήτων, της περιβαλλοντικής καταστροφής, των αβίωτων πόλεων, των προνομίων για λίγους, προτάσσουμε ένα δίκαιο πράσινο συμβόλαιο που δεν θα αφήνει κανέναν πίσω και θα μεταμορφώσει την Ελλάδα σε ένα σύγχρονο κράτος, πρότυπο βιώσιμης ανάπτυξης, κοινωνικής αλληλεγγύης και ευημερίας. Δεν μπορούμε να αλλάξουμε το κλίμα για να επιβιώσουμε, όμως πρέπει να αλλάξουμε το σύστημα, διασφαλίζοντας ότι κατά τη μετάβαση προς τη βιωσιμότητα δεν θα μείνει κανείς στο περιθώριο.